

cu numai trei ani; pe-atunci, jocul său era „curat“, acum se încarcă, se acoperă de ticuri. Absolventă din acest an, la primul rol pe scena profesionistă, Valeria Marian e deocamdată o apariție nefinisată, cu tonuri neplăcute în voce și o crispare, pesemne firească, în gest. N-am înțeles însă de ce a fost absolut necesară detașarea ei specială de la teatrul unde a fost repartizată și unde n-a apucat să se „rodeze“, ca și cum în trupa de la „Bulandra“ nu s-ar mai fi putut găsi o actriță fină pentru rol...

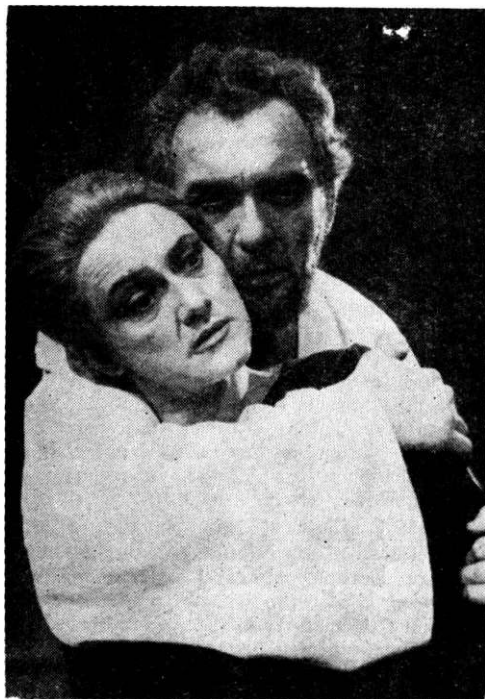
Parafrazându-l pe Don și recunoscând că nici o cronică nu e destul de bună, îmi rămîne regretul după bătăiosul meu vecin de planetă Alexandru Mirodan. Escapadele sale spre alte lumi, spre alte planete, alte visuri, au lăsat un loc gol.

Ileana Popovici

Teatrul Mic

MARIA 1714

de Ilie Păunescu

Olga Tudorache (Maria) și Const. Coddrescu (Constantin)

În dimineața zilei de 24 martie 1714, care era Miercurea-mare, Mustafa aga, capugi bașa, hambar emini, fu petrecut pînă la Curte, unde Constantin Vodă Brîncoveanu îl primi în sala cea mare de audiențe. „Îmi pare rău — răspune turcul la urarea de bun-venit a domnitorului că mi-a căzut tocmai mie, care-ți sînt vechi prieten, să-ți aduc o veste atît de proastă“. Și, scoțînd din sin o năframă neagră de mătase, i-o zvîrli pe umăr, zicînd: „Mazil!“.

Lua sfîrșit astfel, într-un chip neașteptat, una din cele mai îndelungate și mai rodnice domnii ale perioadei noastre feudale.

Încîns de briul de foc al luptelor dintre imperiale, suedezi, ruși și turci, Brîncoveanu ducea de peste un sfert de veac o politică de neutralitate cît se poate de înțeleaptă. În cancelaria Curții din București, se duce, în latină, italiană, germană, polonă, maghiară, greacă, corespondență cu statele Apusului și Răsăritului. La Curtea din București, e un du-te-vino neînterupt de călători și diplomați străini. Domnul înalță în toată țara — și în Ardeal — palate și biserici, întemeind stilul ce astăzi e unanim cunoscut sub numele de „brîncovenesc“.

De la dramatica încheștare din 1711, de la Stăniliești, trecuseră trei ani: înțelegînd, cu mai multă înțelepciune decît Cantemir, că momentul eliberării de asupra otomană nu

sisose încă, Brîncoveanu păstrase aceeași politică de neutralitate, dezamăgînd, poate, unele firi mai înflăcărâte. Poarta otomană părea că-i iertase defecțiunea spătarului Toma Cantacuzino, fugit fără voia domnului. Dar lupta internă pentru putere a fost mai tare: spre a evita o eventuală succesiune dinastică Brîncoveanu și a-i asigura propriului său fiu, Ștefan, scaunul, Constantin stolnicul Cantacuzino — care după puțini ani avea să aibă parte de același tragic sfîrșit — își vindice fără reticențe nepotul, denunțîndu-l răpeditiei otomane, ca trădător al Porții, ca „hain“.

Și astfel, toată splendoarea Curții de la București se spulberă ca dintr-o suflare. Vineri 26 martie 1714, Brîncoveanu se pornește spre Țarigrad. Împreună cu el plecau doamna Maria și cei patru feciori, Constantin, Ștefan, Radu și Matei — în vîrstă de 12 ani. În jalnicul convoi se mai cuprindea doamna Ana, soția lui Constantin beizadea, patru gineri și sfetnicul cel mai apropiat al lui vodă, Ianache Văcărescu.

După luni de cazne hoști în temnița de la Șapte Turnuri — cazne trupești și cele „ale speranței“, noi și noi șantaj, alternate cu mistificări și cu făgăduieli de iertare —, după ce dă, nefericitul, toată imensa lui avere, numai ca să-și scape viața, în du-

minica de 15 august 1714, de Sîntă-Măria Mare, ziua doamnei, și cea de-a 60-a aniversare a nașterii lui, soarta lui Constantin Vodă se împlinește. La Iali-chioșc (Chioșcul Mării), în fața sultanului aflat în caiul său, în fața întregului corp diplomatic și a mulțimii adunate la priveală, sub ochii osin-diților înșiși, mereu mai puțini și mereu mai îngroziți, cad pe rînd, sub securea gîdelui, capetele lui Ianache Văcărescu, al lui Matei, al lui Radu, al lui Ștefan, al lui Constantin beizadea și, în sfîrșit, după ce văzuse totul, capul Brîncoveanului însuși. Toată năprasna se săvîrșise, cu iuțea parcă a unei mișcări de tancuri, în „mai puțin de o jumătate de un sfert de ceas” („en moins d'un demi-quart d'heure”), cum ne spune La Motraye. „Chiar și turcii au judecat acest fapt ca barbar și îngrozitor”, notează ministrul francez Des Alleurs, în raportul său către Ludovic al XIV-lea.

Tragicul sfîrșit al lui Brîncoveanu și al familiei sale a impresionat profund nu numai întreaga Europă, ai cărei soli îi stătuseră mărturie, ci firește, și pe oamenii simpli din Țara Românească. El constituie și subiectul uneia dintre primele noastre povestiri istorice în versuri: „Cîntecul lui Ștefan-Vodă cu a lui Constantin-Vodă, cîndu l-au tăiat împăratul”, păstrat în mai multe versiuni, dintre care copiile manuscrise cele mai vechi datează din 1756, 1778 și 1809. Amplificînd un fapt real, dorința nevîrstnicului Matei de a trece la mahomedanism spre a evita execuția, dorința nerealizată din pricina refuzului lui Constantin Vodă de a-și da consimțămîntul, legenda, preluată în cele din urmă de V. Alecsandri, în balada „Constantin Brîncoveanul” din „Poezii populare ale românilor”, a perpetuat eroica împotrivire a Brîncoveanului la propunerea sultanului de a-l ierta, cu condiția să se turcească, împreună cu toată familia sa.

Este, situat chiar în temnița de la Idicule și în cumplitele ceasuri ale acelei neuitate zile de 15 august, „crisis”-ul ales de Ilie Păunescu pentru desfășurarea dramei sale *Maria 1714*. Lepădarea de lege, sau moartea, e conflictul — copleșitor conflict, vrednic de pana unui Sofocle sau Shakespeare — ce-i frămîntă pe eroii dramei, dilemă crîncenă, sfîșietoare într-un pierdut ethos antic sau medieval, dar nicidecum străină frămîntării zilelor noastre cînd, de la enciclopediști și pînă la filozofia materialistă, razele raționalismului au destrămat tainicele clar-obscururi ale vitraliilor de catedrală, scaldînd în lumina raționalismului noțiunile „icoană, sfinție, credință”, cărora le-au lăsat însă neatîns miezul figurativ, metaforic — și veșnicul panăș al demnității de om.

Iată-i dar înfruntînd destul.

Altminteri neclintîți în hotărîrea lor, Ștefan și Radu, al doilea și al treilea fiu al domnitorului, ajung însă la ea, potrivit caracterelor cu care i-a înzestrat autorul, pe căi

diferite. Ștefan, cărturarul, „călugărașul”, mimează cu cochetărie o înlănțuire de sofisme: „Dumnezeu... trăiește... după o singură lege: suprema nepăsare față de bine și rău”. Este, în sistemul dogmei creștine, potrivit căreia Dumnezeu e supremul principiu al binelui, o *error fundamentalis*, eretică și iconoclastă. „NOI — urmează raționamentul — ne încapăținăm să-l convingem... să viețuiască... alegînd. De-o parte binele, de partea cealaltă răul”. A doua erezie, antropomorfă, devreme ce se știe că Dumnezeu l-a creat pe om după chipul și înfățișarea lui. Și, în sfîrșit, dacă din același punct de vedere, sinuciderea e un greu păcat (sofismul omite cu bună-știință că abjurarea credinței e la fel de gravă) — și ce altceva decît sinucidere e drumul spre moarte pe care de bună-voie îl alege —, atunci el, Ștefan, va pieri „tot în răsăr, alegînd binele și în moarte”. Atunci însă cînd, în același gherghef filozofic, tatăl lui îl întrebă ce s-ar alege din tot acest raționament dacă s-ar fi născut altceva decît român, răspunsul lui Ștefan cade cu o limpezime de cleștar, din care orice specioasă subtilitate dispăre ca prin farmec: „E absurd, tată, nici nu discut”. Îi este îngăduit cărturarului, pare a ne spune Ștefan — cel mai realizat personaj al piesei —, să analizeze, să se îndoiască de orice teorie, filozofică sau nu: simțul patriotic e însă mai presus de orice îndoială; el e o realitate intrinsecă, pe care o dobîndești odată cu nașterea și n-o pierzi nici dincolo de mormînt. Intransigent, intolerant și iute la mînie, Radu nu pricepe complexitatea evenimentelor politice: înțelegerea diplomatică el o socotește drept fățarnicie și lașitate, iar pe tatăl său l-a urît într-atîta după cele petrecute în 1711, încît era cît p-aci să-l otrăvească. Dîrz și dintr-o bucată, el va merge la moarte cu capul sus și fără nici o șovăială.

Prima reacție a lui Constantin Vodă la întîlnirea cu Maria e cumva una de sfială. de rușine pentru prea puțina bărbăție cu care a suportat caznele. Cu atît mai dramatic ni se par aceste scrupule cu cît sînt mai minore, atunci cînd știm, din istorie, și ghicim, din atitudinea Mariei, cumplitele încercări care abia îl așteaptă. Reproșuri, vagi ciude, blazări, toate acestea ca la unul ce se află pe pragul dintre vis și veghe, încă puțin amețiți de coșmarul din care crede că va să iasă. Limpezirea se produce brusc, atunci cînd află (mîncinoasa) veste a morții lui Constantin beizadea și apoi dilema în care e pus. De aici și pînă la sfîrșit, în dialogurile, contradictorii în aparență și so-cratice în fapt, cu fiii lui, Brîncoveanu se dezvăluie, ceea ce istoria ne-a arătat că a fost: un om de mare finețe intelectuală, un conducător plin de înțelepciune, în limitele — restrînsă — pe care le îngăduia apartenența la o anume fracțiune oligarhică; în sfîrșit, un politician depășit și zdrobit de istorie.

Sint, cele două beizade, două personaje perfect autentice în epoca lor: pe de o parte, cărturarul unei vremi în care cultura elenistică, cu fecundul ei scepticism, deschidea noi orizonturi de gândire, emancipându-l pe om de obediența dogmei; pe de alta, tinărul violent, zurbagiu — unul din acei fii de domn „dezmierdați“ și petrecăreți ca feciorii Ducăi-Vodă. Sentimentul de permanență umană a conflictului îl catalizează Brincoveanu însuși, care, pe deasupra frământărilor oricât de întemeiate filozofic, face să reiasă, în convorbirile cu cei trei fii ai săi, una din coordonatele eterne ale sufletului românesc din toate timpurile: neîngenuncheata dragoste de patrie, de „legea“ strămoșească. Căci a doua coordonată a permanenței o întruchiează Marica-doamna, cum o pomenesc mai adesea documentele, și cărcia autorul îi restituie numele însuși al Maicii Indurate, hram al acelei zile din 1714, care polarizează parcă toate patimile îndurate de acest pământ bătut de toate furtunile istoriei.

Astfel, *Maria* lui Ilie Păunescu realizează o sinteză între linia modernă a teatrului istoric — care, mai aproape de spiritul teatrului istoric racinean, urmărește descifrarea cu deosebire a ceea ce e omenesc în marii eroi, a unei anumite frământări sufletești posibile oriunde și oricând (în speță, drama opțiunii) — și linia tradițională a teatrului istoric românesc, teatru care dă viață sfințelor chipuri ale trecutului, spre pilda și luarea-aminte a celor de azi, teatru ctitorit de Alecsandri și de Delavrancea.

Aceasta e opera literară, și lectura ei l-a tulburat nu numai — așa cum o declară în caietul-program — pe directorul Teatrului Mic, sală care, în numai câteva stagioni, ne-a dăruit atâtea spectacole de ridicată valoare artistică.

Iată însă că între teatrul citit și cel jucat intervine proba de foc a luminilor rampei, magică probă de foc, care, însuflețind uneori texte aparent mai puțin strălucite, a stins adesea strălucirea altora — și pomenindu-l pe Camil Petrescu, nu facem decât să cităm pe unul din cei mai prestigioși dramaturgi, biruiți de necruțătoarele exigențe ale scenei. Ne vom feri, firește, să năpăstuiam, ca odinioară autorul *Mioarei*, valorosul colectiv care a realizat spectacolul, de neajunsurile acestuia.

Dar ceea ce surprinde, în spectacolul Teatrului Mic — și cronicarul și-a îngăduit, în fruntea acestor pagini, poate prea întinsa recapitulare a realităților istorice, înadins spre a vădi înfrigeratul sentiment tragic cu care așteaptă spectatorul, cunoscător al acestor realități și sedus de problematica

În prim plan: Vasile Gheorghiu (Radu) și Const. Codrescu (Constantin)

piesei citite, ridicarea cortinei —, ceea ce surprinde, zic, e tocmai lipsa acestui fior tragic. Poate că ea provine dintr-o insuficient de riguroasă construcție dramatică, fi-rește mai evidentă din fotoliul spectatorului decât din cel al cititorului — episodul Ștefan, episodul Radu, microepisodul Matei ar fi avut nevoie de un mai puternic liant, în persoana lui Constantin Vodă și a Mariei, care să le dea o mai deplină unitate. Poate că de vină e, așa cum s-a mai spus, prea puțin măiestrita folosire a materialului artistic de bază — cuvintul: auzite din gura unor personaje „reale“, ziceri ca „imposibil“, „ceva e în neregulă cu Radu“, „am fost anunțați că vom fi omorâți“ și multe altele, deveni mai rebarbative ca la lectură; pe pedestre aripi, îl poartă pe spectator într-o lume străină nu numai de momentul, ci și de spiritul povestirii dramatice. Problema devine mai mult decât una de vocabular: ai cumva impresia că autorul a pătruns în cernitul templu al evului-mediu românesc, că el a văzut acolo icoane adevărate, i-a văzut pe Ștefan, pe Radu, pe Matei, pe Brincoveanu și pe Maria, i-a văzut pe toți aceștia, dar nu le-a vorbit destul de îndelung graiul, nu le-a pătruns îndeajuns de adânc sufletul. Așa se face că, deși evocă întâmplări paroxist de dramatice, personajele n-au destulă viață, iar spectacolul nu izbuteste să emoționeze, nu trece rampa.

În rolul Mariei autorului nostru, care, după o intrare viguroasă, promițînd parcă o nouă Hecubă, e prea curînd istovită, prăbușindu-se într-o searbădă întunecare a minții, marea tragediană Olga Tudorache, care e cu adevărat ceea ce se cheamă o „prezență scenică”, a făcut tot ce se putea face: ea ne-a lăsat imaginea mai mult *sculpturală* a unei doamne, care e mai ales femeie și mamă, copleșită de o suferință a cărei pricină n-o poate cuprinde. În rolul lui Constantin, Constantin Codrescu, și el nu destul de servit de rol, a dat personajului pondere, ținută, poate prea puțină sensibilitate și măreție. Nicolae Pomoje a fost un Ștefan desăvîrșit: cu o remarcabilă sobrietate de mijloace, actorul a pus în evidență toate trăsăturile de caracter cu care, ca pe un copil favorit, autorul și-a înzestrat personajul. Accentuînd poate prea stăruitor pe jocul sacadat, Vasile Gheorghiu ne-a înfă-

Teatrul de Stat din Tîrgu-Mureș

ACEȘTI ÎNGERI TRIȘTI

de D. R. Popescu

„... marea dragoste, flori, iarbă, întîlniri, biletele pe care le sărutai, toată ciulamaua numită amor. Ciulama! Mi-e lehamite!”

Și totuși, piesa lui D. R. Popescu e o poveste de dragoste. Ea ni se vestește, ca în teatrul liric, încă de la uvertură: în bilciul — care pare a fi unul al „deșertăciunilor” — Ion nu izbutește o singură performanță: să „scoată mireasa”. Atinse în punctul vulnerabil de cartușele armei de agrement, toate figurile își pornesc, una cîte una, micul lor dans mecanic: doar mult rîvnita „nuntă” rămîne încremenită, recalcitrantă, imună la toate atacurile dibacului țintaș.

Păgubit, ca și Silvia, în copilărie, de căldura căminului părintesc, traumatizat psihic apoi de o înlănțuire de evenimente nefericite, Ion e, așa cum singur se recomandă, un om în care „a avut loc un scurt circuit... Da, da, siguranțele sînt arse și maestrul e nebun!” Departe însă de a-l dărîma, această amară experiență de viață face din el un tînar căruia nedreptatea, filistinismul, minciuna, îi stîrnesc o adevărată alergie. El îl urăște pe Cristescu, și-i disprețuiește pe Marcu, pe Petru care sînt lași și lichele, dar aversiunea lui nu e negreșit strict individualizată: fiecare în parte pare a întruni întrînsul tot răul din lume, iar cutare și cutare nouă ticăloșie care aude că a lovit-o cîndva pe Silvia, Ion o atribuie la întîmplare (și cîte o dată o și nimereste!) oricăruia din ei. Modul lui de a fi e violent, pătimaș, răzvrătit, sau, ca să-i spunem pe nume, „furios”, pletora lui de invective ajunge pe alocuri, purtată ca de un dicteu automat, aproape homerice: „Cu tine nu vorbesc, îi spune el lui Cristescu. Tu ești o... o mobilă, un cîrnat, o ceapă, un coccen de varză, un aparat de radio cu tranzistori, un scaunel cu trei picioare, într-un cuvînt, un găinaț”. În realitate însă, Ion, precum îl intuiește Silvia, „nu urlă, geme”, iar violența lui e făcută spre a masca un imens fond de candoare, de probitate.

țișat un Radu mai aproape de nevroza patologică decît trebuia. Fermecătoare apariția lui Dan Nuțu (Matei), plătînd, speriat, și dorînd un singur lucru: să-și trăiască viața.

Ritmul elegiac, domol, maiestuos, de baladă populară, cu care Sorana Coroamă a încercat să suplinească, regizoral, carențele de poezie și de tragism, nu a fost, după părerea noastră, cel mai potrivit; poate că, dimpotrivă, o strunire mai bărbătească, mai viguroasă, ar fi dat spectacolului tensiunea dramatică și coeziunea care, cum spuneam, îi lipsește.

Excelent, unicul decor (Ștefan Hablinski), sobru, simplu, dezolant, al temniței de la Edicule.